

دانشگاه علوم پزشکی و

خدمات بهداشتی درمانی استان همدان

مرکز بهداشت استان همدان

دستورالعمل اجرایی برنامه داوطلب سلامت محله

بازنگری: گروه گسترش شبکه های بهداشتی درمانی با همکاری مرکز بهداشت شهرستان

همدان

مقدمه:

تجربه ثابت نموده که برای رسیدن به توسعه اجتماعی پایدار به همکاری همه افراد جامعه نیازمندیم تأمین و ارتقاء سطح سلامت افراد جامعه بیشتر از سایر جنبه‌های دیگر توسعه نیازمند همکاری عمومی است. از آنجا که یکی از اصول **P.H.C** اصل مشارکت مردمی است، این اصل در قالب برنامه رابطان بهداشت به اجرا درآمده است .

داوطلبان بهداشتی بخوبی توانائی تفکر و اقدام سازنده در راستای تحقق توسعه پایدار، تأمین، حفظ و ارتقاء سطح سلامت جامعه و بهتر زیستن را دارند و خدمات داوطلبانه که همراه با پاداش مادی نباشد، نمایش زیبایی از صفات والای انسانی است که جامعه را به طرف ارزش‌های معنوی سوق می‌دهد.

اجرای برنامه داوطلبان سلامت محله، زمینه ساز رسیدن به توسعه پایدار و مداوم در جامعه است. ساختار برنامه رابطان به گونه‌ای است که مسئولیت مدیریت و آموزش داوطلبان سلامت محله هر محله به عهده کارکنان شاغل در مراکز بهداشتی درمانی و پایگاه‌های بهداشت می‌باشد.

داوطلبان سلامت محله زنان داوطلبی هستند، که همچون حلقه محکمی ارتباط مسئولین بهداشتی را با سطوح محیطی جامعه برقرار کرده و با شرکت در کلاس‌های هفتگی آموخت‌های خود را به خانوارهای تحت پوشش منتقل می‌نمایند.

هدف کلی:

ارتقاء سطح سلامتی جامعه شهری و روستایی با استفاده از جلب مشارکت مردمی

اهداف اختصاصی:

- ارائه خدمات بهداشتی بصورت فعال در مناطق شهری با استفاده از جلب مشارکت مردم
- ارتقاء سطح دانش بهداشتی جامعه بویژه مادران
- تغییر رفتار بهداشتی جامعه با تکیه بر گرایشهای صحیح ایجاد شده در نتیجه جلب مشارکت مردمی و آموزش مستمر جامعه
- کاهش هزینه‌های خدمات بهداشتی درمانی در اثر جلب مشارکت مردمی
- افزایش پوشش خدمات در گروه‌های جامعه مانند مادران- کودکان
- جمع آوری اطلاعات جمعیتی و آمارهای مربوط به مرگ، تولد، ازدواج و مهاجرت از جمعیت پوشش
- بهبود وضع بهداشت محیط محل سکونت، اماکن عمومی و مراکز عرضه و توزیع مواد غذایی
- بهبود وضع بهداشت مدارس با استفاده از دانش آموزان و داوطلبان سلامت محله
- ایجاد همکاری و هماهنگی بین بخشی با شهرداری‌ها، آموزش و پرورش، سازمان آب و فاضلاب هلال احمر و....
- ایجاد زمینه مناسب برای کارآموزی و کارورزی دانشجویان در فیلد و کمک به بینش جامعه نگری در آموزش پزشکی و پیراپزشکی
- فراهم آوردن امکانات لازم برای انجام تحقیقات کاربردی در واحدهای راه‌اندازی شده
- ایجاد هماهنگی بین بخشی با مشارکت اجتماعی

*الزامات اجرایی شدن برنامه :

- ۱- معاون بهداشتی استان و ریاست مرکز بهداشت در قبال اجراء برنامه احساس مسئولیت نمایند.
- ۲- سرپرست مرکز بهداشتی درمانی نسبت به اجرای برنامه قبول مسئولیت نماید.

۳- منطقه اجرای برنامه بایست دارای ویژگی‌های زیر باشد:

* دارای محدوده مشخص جغرافیایی باشد تا بتوان جمعیت آن را تعیین کرد.

* جمعیت ساکن در منطقه نیازمند به خدمات ارائه شده توسط مرکز بهداشتی درمانی باشد.

* نسبت جمعیت نیازمند خدمات به مرکز بهداشتی درمانی به گونه‌ای باشد که با بهبود استاندارد بتوان پاسخگوی نیازهای جامعه بود.

* تعداد خانوارهای منطقه بین ۲۵۰۰-۳۰۰۰ باشد.

۴- تعداد پرسنل، تجهیزات و فضای فیزیکی پیش بینی شده برای هر مرکز متناسب با جمعیت گیرنده خدمت است.

۵- کلیه اقدامات لازم جهت بهبود استاندارد پرسنلی، تجهیزات و فضای فیزیکی مرکز بهداشتی درمانی قبل از اجرای برنامه صورت گیرد.

۶- فضای فیزیکی مناسبی برای آموزش داوطلبان سلامت محله در مرکز بهداشتی درمانی فراهم گردد و یا در صورت نبودن فضای مناسب در مرکز می‌توان از فضاهای آموزشی اطراف مرکز مانند مساجد، مدارس و... استفاده نمود.

۷- مربی رابطین باید فردی مدیر، متعهد و علاقمند به فعالیتهای مشارکت با مردم و دوره آشنایی با شیوه آموزش داوطلبان سلامت را گذرانده باشد.

۸- مربی رابطین موظف است:

✓ به تعداد نیاز رابط انتخاب کند

✓ برای هر یک از رابطان پرونده کار (شامل: اسامی خانوارهای تحت پوشش، فرم پیگیری، رضایت نامه و وقایع حیاتی) تشکیل دهد.

✓ برنامه های آموزشی مناسب و مؤثر برای رابطین تهیه کند.

✓ بر اجرای برنامه نظارت و پیگیری مستمر داشته باشد.

✓ آمار حیاتی خانوارهای تحت پوشش را جمع آوری و گزارش نماید.

✓ بر فرآیند موارد مورد نیاز به پیگیری مراقبت‌های بهداشتی درمانی جمعیت تحت پوشش هر رابط نظارت داشته باشد.

✓ جهت تداوم و اجرای مناسب برنامه، هماهنگی و تشکیل به موقع کمیته بهداشتی داوطلبان سلامت محله را به صورت مستمر پیگیری نماید.

برای انتخاب رابطان بهداشت باید به نکات زیر توجه داشته باشید:

هر یک از رابطین شرایط زیر را باید دارا باشند:

- مقبولیت اجتماعی داشته و از عرف جامعه پیروی نماید و به عبارتی مبین جامعه خود باشد
- خوشنام باشد.
- علاقمند به شرکت در فعالیتهای اجتماعی باشد.
- ظاهر و رفتار مقبول، سنجیده و شایسته ای داشته باشد.
- ترجیحا متأهل باشد.
- باسواد باشد.
- بهتر است فرزند کمتر داشته و فرصت کافی جهت شرکت در فعالیتهای اجتماعی داشته باشد.
- بهتر است بین ۲۵-۴۰ سال سن داشته باشد.
- باید برای فعالیت در اجرای برنامه موافقت بستگان درجه اول (همسریا والدین) را جلب نماید.

راههای دستیابی به رابطان:

- ۱- در جریان سرشماری
- ۲- از افراد مراجعه کننده به مرکز بهداشتی درمانی و پیشنهاد آنها توسط واحدها و انتخاب بوسیله مربی برنامه
- ۳- از طریق گروههای اجتماعی مثل بسیج خواهران، انجمن اولیاء و مربیان، جلسات قرآن، بهزیستی منطقه، نهضت سوادآموزی
- ۴- از طریق داوطلبان سلامت محله فعال مرکز یا پایگاه بهداشتی

آموزش رابطین:

* جلسات آموزشی هفته ای یکبار و بمدت ۲ ساعت با برنامه آموزشی مشخص اجرا خواهد شود.

* لازم است مربی قبل از شروع آموزش یک کتابچه آموزشی، طرح درس و برنامه زمانبندی آن را تهیه و در معرض دید داوطلبان سلامت محله قرار دهد تا:

- * اتلاف وقت جهت تهیه لوازم مورد نیاز در صورت ضرورت جلوگیری شود.
- * رابطان نیز در جریان برنامه آموزشی هر جلسه قرار گیرند.

انتظارهای نظام بهداشتی از داوطلبان سلامت محله :

- ۱- یادگیری مفاهیم و مهارت‌های بهداشتی اولیه و انتقال به مردم (خانوارهای تحت پوشش) با شرکت در کلاس‌های آموزشی
- ۲- شناسایی خانوارها و گروه‌های آسیب پذیر تحت پوشش
- ۳- پیگیری و انتقال پیام‌های مرکز بهداشتی درمانی به مردم
- ۴- جمع آوری آمار و اطلاعات حیاتی در محدوده فعالیت خود
- ۵- جلب همکاری و مشارکت مردم برای رفع مسائل مرتبط با سلامتی
- ۶- پیگیری جهت رفع مشکلات محله از طریق سایر بخش‌های توسعه

برنامه آموزشی رابطان بهداشت باید طوری طراحی شود که:

- شبکه بهداشت و درمان کشور را بشناسند.
 - جایگاه و شرح وظایف خود را در نظام سلامت کشور بدانند.
 - دانستنی‌ها و مهارت‌های لازم برای مسائل بهداشتی شایع کشور و منطقه خود را کسب کنند.
 - مهارت‌های ارتباطی را برای انتقال پیام‌ها به مردم بدست آورند.
- برای برقراری ارتباط بین داوطلبان سلامت محله و جامعه تحت پوشش موارد زیر باید در نظر گرفته شود:**
- هر داوطلبان سلامت محله باید بطور تقریبی با ۵۰ خانوار از همسایگان و خانوارهای ساکن در اطراف محل زندگی خود ارتباط برقرار کند.
 - حتی المقدور از محول نمودن کار پیگیری و آموزش خانوارهای دور از دسترس به یک رابط خودداری شود.
 - ارتباط رابط با خانوارهای تحت پوشش در جریان طبیعی زندگی است و رابطان می‌توانند مطالب آموزشی را در جریان همین ارتباطات به خانوارها منتقل نمایند.

نیازهای آموزشی مربیان رابطان بهداشت

مربی رابطان برای بهره گیری صحیح از مجموعه آموزشی رابطان باید با خصوصیات برنامه و کتاب‌ها آشنایی دقیق داشته باشد و از اصول نظری زیر بنایی آنها مطلع باشند. بنابراین نیازهای آموزشی مربیان داوطلبان سلامت محله را می‌توان در سه محور کلی طبقه بندی کرد:

۱- آشنایی با مجموعه آموزشی رابطان بهداشت

۲- آشنایی با اصول یاددهی

۳- آشنایی با مهارت‌های ارتباطی

به همین دلیل در مجموعه آموزشی رابطین بهداشت یک متن ویژه مربیان تدارک دیده شده که روش آموزش رابطین بهداشت نام دارد. این کتاب راهنمائی‌ها و دانستنی‌های لازم برای یک مربی را شامل می‌شود. ولی برای کسب مهارت‌های لازم حضور در کارگاه‌های آشنایی با روش آموزش داوطلبان سلامت محله ضروری است.

اجزای مجموعه آموزشی رابطان بهداشت:

در طراحی مجموعه آموزشی رابطان قصد بر این بوده است که مسائل مهم بهداشتی کشور که در مناطق مختلف اولویت دارند تحت پوشش قرار گیرند.

آموزش رابطان در دو مرحله مقدماتی و تکمیلی صورت می‌گیرد، در مرحله مقدماتی کتاب راهنمای آموزش رابطان جهت آموزش مورد استفاده و قرار می‌گیرد.

کتاب‌های مجموعه آموزشی داوطلبان سلامت محله در مرحله تکمیلی در ۶ گروه کلی طبقه بندی شده‌اند:

کتاب اول: سلامت کودکان (شامل کتابچه‌های مراقبت از نوزادان- تغذیه با شیر مادر-

واکسیناسیون- رشد کودک- تغذیه کودک- تکامل کودک- اسهال و عفونت‌های حاد تنفسی)

کتاب دوم: سلامت باروری (شامل کتابچه های سلامت نوجوانان- بهداشت ازدواج- تنظیم

خانواده - مراقبت از مادران باردار- بیماری‌های زنان و سرطان پستان)

کتاب سوم: سلامت خانواده (شامل کتابچه‌های بهداشت فردی - بهداشت دهان و دندان-

بهداشت روان- تغذیه در خانواده- حوادث در منزل- کمک‌های اولیه- پزشک خانواده و نظام

(ارجاع)

- کتاب چهارم:** سلامت جامعه (شامل کتابچه‌های آب آشامیدنی سالم - دفع بهداشتی مدفوع - دفع بهداشتی زباله - بهداشت مواد غذایی - بهداشت مدارس - بهداشت حرفه‌ای - مبارزه با حشرات و جوندگان و حفظ محیط زیست)
- کتاب پنجم:** آشنایی با بیماری‌ها (شامل کتابچه‌های سل - تب مالت - مالاریا - سالک - کچلی‌ها - شپش تالاسمی - اعتیاد - اختلالات ناشی از کمبود ید - فشار خون - بیماری‌های قلبی - بیماری قند - معلولیت‌ها گال - تب روماتیسمی و ایدز)
- کتاب ششم:** مصرف منطقی دارو (شامل کتابچه‌های اشکال دارویی و روشهای استفاده از آن - مصرف منطقی دارو - مصرف ویتامین‌ها و مکمل‌ها - گیاهان دارویی و داروهای گیاهی - عوارض جانبی دارو - مصرف آنتی بیوتیک‌ها)